

מנהיג מצוין יוצר מנהיגים תובנות, קצב והובלה משותפת

המושג "מנהיג מצוין יוצר מנהיגים" שואב את השראתו מגישות ניהול חדשניות וכן מהוגים כמו הרב יונתן זקס, ג'ים קולינס ואחרים. הוא מבטא מעבר מתפיסה היררכית של מנהיג כל-יכול – אל מודל שבו מנהיג מוביל תוך כדי טיפוח סביבתו, העצמת הקולות שלו, ובניית תשתית מערכתית להובלה משותפת.

בית מדרש לומד בעקבות מנהיגות ממשיכה ממנהיגים בתנ"ך

יחידה ב': 'מעבירים את האדרת': על אמון, הכרה, ומנהיגות ממשיכה אליהו ואלישע – העברת ההנהגה

המעבר בין אליהו לאלישע הוא מהסיפורים הבולטים במקרא על חילופי הנהגה רוחנית. שלא כמו חילופי מלכים או כהנים, כאן מתוארת לראשונה העברת השראה ומנהיגות בין נביא לנביא, תוך תהליך חניכה ארוך והעצמה אישית.

"האדרת והרוח" - כיצד מצמיחים מפשיכים באחריות ובחזון אלוהו ואלישע - מדריך להעברת השרביט

לקראת סיום תפקידו של אלוהו הנביא, שנלקח בסערה השמימה. אלישע, תלמידו המסור, מתלווה אליו לכל מקום, למרות שאלוהו מבקש ממנו שוב ושוב להישאר מאחור. בנחישותו, אלישע מבקש דבר אחד – לא את כוחו של אלוהו, לא את כבודו – אלא "פי שניים ברוחך אלי". לאחר שאלוהו נלקח ברכב אש וסוסי אש, נופלת אדרתו – סמל הנהגתו – ואלישע אוחז בה ומכה בה את מי הירדן, והם נבקעים לשניים.

סיפור אלוהו ואלישע הוא דגם מובהק למנהיגות שמצמיחה מנהיגים: ליווי אישי, העצמה, העברת השראה וסמכות, ומתן מקום לייחודיות של המנהיג הבא.

(1) לאחר המסע האחרון של אלוהו ואלישע: אלוהו יוצא למסע פרידה, עובר בגלגל, בית אל, יריחו ולבסוף לירדן. בכל תחנה הוא מבקש מאלישע להישאר, אך אלישע מסרב בעקביות:

חניכה ממושכת: אלישע היה משרת את אלוהו שנים רבות - "אשר יצק מים על ידי אלוהו" (מלכים ב', ג', יא), למד ממנו, שירת אותו והפנים את דרכו.

(2) נאמנותו של אלישע: אלישע מתעקש להישאר עם רבו עד הרגע האחרון, למרות ניסיונותיו של אלוהו להרחיקו. בני הנביאים בכל מקום מזהירים את אלישע על פרידת אלוהו, אך הוא משיב: "גם אני ידעתי, החשו" (3) כשהם מגיעים לירדן, אלוהו מכה את המים באדרתו והמים נבקעו. לאחר מעבר הירדן, אלוהו שואל את אלישע: "שאל מה אעשה לך בטרם אלקח מעמך" אלישע מבקש: "ויהי נא פי שניים ברוחך אלי" – כלומר, שיזכה לרוח נבואה כפולה.

(4) אלוהו עונה: "הקשית לשאול, אם תראה אותי לוקח מאתך יהי לך כן". רכב אש וסוסי אש מפרידים בין שניהם, אלוהו עולה בסערה השמימה, ואלישע קורע את בגדיו לאות אבלות, העצמה והעברת רוח: אלוהו לא רק ממנה את אלישע, אלא מעביר לו "פי שניים ברוחו" – מעניק לו השראה, סמכות ומנהיגות.

(5) לוקח את אדרת רבו, ומבצע את נס חציית הירדן בעצמו – לעיני בני הנביאים, המזהים בו את המנהיג החדש.

המשכיות רוחנית: אלוהו לא רק בוחר יורש, אלא מגדל אותו, מלווה אותו ומאפשר לו לפרוץ בדרך משלו – דגם למנהיגות שמעצימה ולא משכפלת.

הכרה פומבית: חציית הירדן בגלימה לעיני בני הנביאים מסמלת את קבלת הסמכות והלגיטימציה הציבורית של אלישע.

ויהי בהעלות ה' את-אלוהו בסערה השמים וילך אלוהו ואלישע מן-הגלגל: ויאמר אלוהו אל-אלישע שִׁב-נָא פֹה כִּי ה' שְׁלַחְנִי עַד-בֵּית-אֵל ויאמר אלישע חִיה' וחי-נפְשֶׁךָ אִם-אֶעֱזָבְךָ וירדו בית-אל: (1)

ויצאו בני-הנביאים אשר-בית-אל אל-אלישע ויאמרו אליו הידעת כי היום ה' לקח את-אֲדֹנֶיךָ מֵעַל רֹאשְׁךָ ויאמר גם-אני ידעתי החשו: (2)

וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים שִׁב-נָא פֹה כִּי ה' שְׁלַחְנִי הִירְדְנָה וַיֹּאמֶר חִיה' וחי-נפְשֶׁךָ אִם-אֶעֱזָבְךָ וילכו שְׁנֵיהֶם: וְחַמְשִׁים אִישׁ מִבְנֵי הַנְּבִיאִים הָלְכוּ ויעמדו מנגד מרחוק ושְׁנֵיהֶם עָמְדוּ עַל-הִירְדֵן: וַיִּקַּח אֱלֹהִים אֶת-אֲדֹרְתוֹ וַיִּגְלַם וַיִּכֶּה אֶת-הַמַּיִם וַיִּחַצוּ הַנָּה וְהַנָּה וַיַּעֲבְרוּ שְׁנֵיהֶם בַּחֲרָבָה:

ויהי כעברם ואלוהו אמר אל-אלישע שאל מה אעשה-לך בטרם אלקח מעמך ויאמר אלישע ויהי נא פי-שניים ברוחך אלי: (3)

וַיֹּאמֶר הַקְשִׁית לִשְׁאֹל אִם-תִּרְאֶה אֹתִי לִקַּח מֵאֲתֶרְךָ יְהִי-לְךָ כֵּן וְאִם-אֵין לֹא יְהִי: וַיְהִי הֵמָּה הַלְכִים הַלֹּךְ וְדָבָר וְהִנֵּה רֶכֶב-אֵשׁ וְסוּסֵי אֵשׁ וַיִּפְרְדוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם וַיַּעַל אֱלֹהִים בַּסַּעֲרָה הַשָּׁמַיִם:

וַאֲלִישֶׁע רָאָה וְהוּא מַצַּעֲק אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרְשָׁיו וְלֹא רָאָהוּ עוֹד וַיַּחֲזֵק בַּבִּגְדֵּי וַיִּקְרַעֵם לִשְׁנַיִם קָרְעִים: (4)

וַיִּרְם אֶת-אֲדֹרְת אֱלֹהִים אֲשֶׁר נָפְלָה מֵעֲלָיו וַיִּשֶׁב וַיַּעֲמֵד עַל-שִׁפְת הִירְדֵן: וַיִּקַּח אֶת-אֲדֹרְת אֱלֹהִים אֲשֶׁר-נָפְלָה מֵעֲלָיו וַיִּכֶּה אֶת-הַמַּיִם וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים ה' אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי אֶפְרוּדָה וַיִּכֶּה אֶת-הַמַּיִם וַיִּחַצוּ הַנָּה וְהַנָּה וַיַּעֲבְר אֲלִישֶׁע: וַיִּרְאֶהוּ בְנֵי-הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר-בִּירִחוֹ מִגֵּד וַיֹּאמְרוּ גִּחָה רֹחַם אֱלֹהִים עַל-אֲלִישֶׁע וַיִּבְאוּ לִקְרָאתוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוּ-לוֹ אַרְצָה: (5)...

שאלות לדיון העמקה ואקטואליה בעקבות הטקסט והפרשנות

שאלות להבנת האירוע והפרשנות

1. מה היו לדעתך הסיבות לכך שאלוהו בחר דווקא באלישע כיורשו, ולא באחרים?
2. כיצד אתה מפרש את הבקשה של אלישע: "ויהי נא פי שנים ברוחך אלי"? האם מדובר בכוח, בהשראה, באחריות – או במשהו אחר?
3. מה ניתן ללמוד מההתנהלות של אלוהו ברגעי הפרידה – על תפקידו של מנהיג בעיצוב דור ההמשך?
4. אילו ערכים או תכונות בולטים במעבר ההנהגה בין אלוהו לאלישע, וכיצד הם באים לידי ביטוי במנהיגות המודרנית?

שאלות לעיון והעמקה

5. האם לדעתך מנהיג אמור לשאוף שממשיכו יהיה דומה לו, או שונה ממנו? נמק.
6. מהו לדעתך האיזון הנכון בין חניכה צמודה לבין מתן חופש ועצמאות למנהיג הבא?
7. האם יש סכנות בכך שמנהיגות תישאר סגורה בתוך "מעגל מקורבים" בלבד? כיצד ניתן להימנע מכך?
8. כיצד היית מתמודד עם מצב בו היורש שלך בוחר לנהוג בדרך שונה מאוד משלך, אך עדיין מצליח?

שאלות אקטואליה ויישום

9. כיצד ניתן ליישם את עקרון "מנהיג מצוין מייצר מנהיגים" במערכת החינוך?
10. האם אתה מזדהה בקרב הצוות דמויות הפועלות ברוח "אשר יצק מים על ידי אלוהו"? כיצד אתה מגיב לכך?
11. איזה "אדרת" אני יכול להעביר לממשיך – משימה, הזדמנות, סמל?
12. מתי הייתה בפעם האחרונה "העברת הכתר" בבית הספר שלך? כיצד בוצעה?
13. כיצד היית רוצה לראות את עקרון העברת המנהיגות בבית ספרך?
14. מה יכול לעכב אותנו מלהעביר שרביט למישהו אחר – ומה עלול להשתנות אם נעשה זאת?
15. אילו ביטויים מעשיים אפשר לתת כיום ל"העברת האדרת" בתוך בית הספר?
16. מהו הרווח החינוכי והארגוני בהכרזה פומבית על יורש ולא פעולה שקטה? האם זה יתרון או חיסרון?
17. אילו כלים או פעולות אתה יכול לאמץ מהסיפור של אלוהו ואלישע כדי להצמיח מנהיגים בארגון שלך?

מחוץ לבית הספר

18. האם אתה מכיר דוגמה מהמציאות (בחינוך, בצבא, בפוליטיקה, בעסקים) שבה תהליך העברת הנהגה היה מוצלח במיוחד? מה תרם להצלחתו? באילו תחומים בחברה הישראלית בולט הצורך במנהיגים שמעצימים אחרים ולא רק מובילים בעצמם?
19. מהם לדעתך האתגרים המרכזיים בהעברת הנהגה כיום (בישראל/בעולם)? כיצד ניתן להיערך אליהם?

גיחזי היה עוזרו ותלמידו של אלישע הנביא, ודמות בולטת בסיפורי אלישע במקרא.
הוא מכונה "נער אלישע" ופעל לצידו בשליחויות שונות,
אך נודע בעיקר בשל חטאו בפרשת נעמן שר צבא ארם.

גיחזי מייצג דמות מורכבת: תלמיד מובהק של נביא גדול, אך כזה שנכשל במבחן היושר והנאמנות, ולכן נענש
קשות – הוא ובניו – בצרעת. דמותו מדגישה את חשיבות הענווה, היושר והכבוד למנהיג ולשליחותו. בפועל הוא לא
ממשיכו של אלישע הנביא בעקבות חטאיו החמורים.

יצחק שליו כתב על גיחזי התלמיד אשר לא זכה באדרת הנביא אליהו ואלישע. השיר "מאין גיחזי?" מתוך "שירות
אלישע" מאת יצחק שליו, עוסק באכזבתו של אלישע מתלמידו גיחזי, שהיה "כבן לי וטוב מכל בני הנביאים" אך
נכשל בשל תאוות בצע וחוסר נאמנות. השיר משקף את כאבו של אלישע על כך שראה בגיחזי ממשיך דרך, העניק
לו את "אדרת האב", אך גיחזי העדיף את המתנות החומריות של נעמן על פני שליחות הנבואה והאמונה.

מאין גיחזי?

משירות אלישע / יצחק שליו

(מלכים ב' ה, כה)

נביאים

ואני ראיתיך כבן לי וטוב מכל בני הנביאים,
נאמן בקומו לפני וישר עמדי בשכבו.

ואני את אדרת אבי לך אמרתי הוריש אחרי
כאשר הורישת לי אבי בעלות פרשיו ורכבו...

ותמיר את אדרת העני בשתי חליפות בגדים
וככר הירבדן הקדוש, - בכפרים, ככרות ארמים.

ותאמר בלבבך: רק אויל הנביא, ירפא בלי מחיר
ולקחתי אני מחירו והגדלתי שדות וכרמים...

איככה זה קטנת פתאם להיטיב נחלת אהלך
ואני חשבתיך נביא, - איש אין בית, אין אהל, אין קו.

לא על עדר אביך הטוב נתתיך רועה ודואג
כי על עדר עמי הפקדתיך לרעות, לחבש ולתקן...

ליתדבק בך צרעת האיש, כמו דבקו ככרותיו בכפר
והיתה לך מזכרת עון והיתה לך מזכרת בגידה.

כי יחטא האדם וחלה - ורפא הנביא ורפא,
אך נביא כי יחטא וחלה - מי ירפא לו, הגד אם תדע?

דין

- כיצד משקף השיר את האכזבה של
אלישע מגיחזי, ומה לדעתך מבקש
המשורר ללמד אותנו על יחסי מנהיג
ותלמיד או אב ובנו?
- השיר מציב את הדילמה בין ערכים
רוחניים לבין פיתויים חומריים. כיצד
הדילמה הזו רלוונטית גם למציאות
של ימינו, ומה ניתן ללמוד ממנה על
אחריות של מנהיגים ושליחי ציבור?